

SZENCZI MOLNÁR ALBERT ÁLLÍTÓLAG 1625-ben NYOMTATOTT EGYHÁZI BESZÉDEIRŐL.

Közli: Szabó Károly.

Nagy István könyvtárának List és Francke lipcsei könyv-
árusok által kiadott czímtárában Szenczi Molnár Albertnek ily
című magyar munkája van említve: »Molnár Albert, Egyházi
beszédek 1625. 12.-r.« s a példány francziául így van leírva:
»csonka példány, hiányzik címlapja, vége s közben több levele.
Ez a könyv igen fontos tiszta nyelvéért, melylyel van írva.
Egyetlen ismert példány.«¹⁾

»Régi Magyar Könyvtár«-amban Nagy István külföldre
vándorolt könyvtárának czímtárából gondosan kijegyezve fölhasz-
náltam mindazon régi magyar könyvek czímeit, melyek mint
egyetlen példányok csak az ő gyűjteményében voltak meg, sőt
az általam több példányban látott régi magyar könyvek leírásá-
nál is megemlíttem a Nagy István könyvtárának példányait is.
De Molnár Albert 1625-ben nyomtatott beszédeit munkámba
fölvenni óvakodtam, minthogy komolyan meg voltam győződve,
hogy az ezen cím alatt árult csonka könyv meghatározásában
tévedésnek kellett történni: mert Szenczi Molnár Albert élet-
körülményeit, törekvéseit, irodalmi munkálkodása irányát ismerve
nem tartottam hihetőnek, hogy ő 1625-ben maga által irt egy-
házi beszédeket adott volna ki.

Ebből a meggyőződésből indulva ki, a bekecsi templom
felszentelésekor mondott magyar egyházi beszédek gyűjteményé-

¹⁾ Catalogue d'une très précieuse collection de livres, embrassant les littératures Hongroise et Transylvanienne, qui composaient la bibliothèque de feu M. Ettienné de Nagy à Pesth. Leipzig. 1870. 68. l. 1149. sz. alatt, hol ára 12 tallérra van téve.

nek leírásában, mely »Consecratio novi templi« cím alatt Kasán 1625-ben jelent meg, azt a nézetemet nyilvánítottam, hogy »Nagy István könyvtárának List és Francke által kiadott Catalogusában 1870. 68. l. bizonyosan ezen könyv csonka példánya van mint egyetlen ismert példány bemutatva, ily cím alatt: Molnár Albert. Egyházi beszédek. 1625. 12-r.« E hiedelemre vitt az 1625. évszámon kívül különösen az a körülmény, hogy az említett egyházi beszédekhez mellékelve van de Moulin Péternek francziául irt, s Szenczi Molnár Albert által németből fordított tanácsadása a vegyes házasságban élő személyek részére. Még inkább megerősített hiedelmemben az, hogy Alvinczi Péternek a kassai királyi kápolna felszentelése alkalmával mondott, s az említett gyűjteménnyel egy kötetben, bár külön címlappal kiadott egyházi beszédét, már Benkő József s utána Szathmári Pap Zsigmond tévedve tartotta Molnár Albert munkájának.¹⁾

Most miután Nagy István kérdéses csonka példányának a British Muzeumban létéről értesültem, s annak nem csak könyvészeti pontos leírását, hanem tartalmának részletes ismertetését is megkaptam, nem csak igazolva találtam azon meggyőződésemet, hogy Sz. Molnár Albert 1625-ben nyomtatott, egyházi beszédei nem léteztek, hanem azt is megtudtam, mi tulajdonképpen az a Jankovics könyvtárából Nagy Istvánhoz, s onnan List és Francke útján a British Muzeumba került egyetlen csonka példány, melynek egykori birtokosa a könyvecske elébe ragasztott papírra irt hamis címet adta, még pedig legkisebb alap nélkül csak gondolomra adta.

A mult év második felét Felméri Lajos tanártársam és barátom az angol nevelés történetének és ügyének tanulmányozása végett Londonban töltvén, miután tudtam, hogy a Nagy István féle könyvtárból List és Francketól több egyetlen és számos ritka példányt a British Muzeum vásárolt meg, fölkerítem őt, hogy az említett intézet könyvtárában az általam kijelölt munkákat keresse föl, azokról, melyeket egy példányban sem láttam, vegyen pontos címmást, s közölje velem a kérdéses csonka könyv részletes leírását és ismertetését. Nem sokára ke-

¹⁾ Lásd: Régi magyar könyvtár. 245. 246. l.

zemben volt a csonka könyvecske előbeszédének egy része, az említett könyvtár egyik tudós tisztjének a nyelvünket is értő Martineau Russel urnak sajátkezű másolatában, melyhez a befejező sorok hasonmását is mellékelni sziveskedett. Már ebből a töredékes közleményből is tisztába jöttem az iránt, hogy egy eddig általam nem látott XVI. századi magyar nyomtatvánnyal van dolgom; midőn pedig később Felméri barátom a csonka ajánlás meglevő részét kérelmemre egészen lemásolta, s a könyv tartalmának fejezetenként való pontos leírását is megküldötte, azt is megtudtam, hogy a kérdéses könyv nem más mint a »Fons Vitae« »Az életnek kutfeye« cím alatt ismert munkának, — melynek Debreczenben a XVI. században nyomtatott csonka s ugyanott 1589-ben nyomtatott ép kiadásait munkámban 225. és 330. szám alatt ismertettem, eddig ismeretlen első kiadása, mely nem 1625-ben, hanem még II. János király életében, a mint látni fogjuk, Brassóban volt kiadva.

Az érdekes ajánlás, a mennyire a meglevő 3 levél szakadozottsága miatt olvasható, így hangzik: »totac, melyet az Vitezlő es nemes bizot urammal Sepsi szentgyörgyön Daczo Ferencznel talaltam (es ő segetsegel uolt az kőniomatashoz) melyben szep ki ualaztot szep sententiac es locusoc uadnac, igen szikseg è mostani sok teuelgő ideoben, Mint Ioan. S. meg uagyon irua Scrutamini scriptu . . . (6 sorból csak néhány betű m a r a d t m e g) . . . Vadnac szep keulőmb keulőmb rőuid imatsagoc, es az regi szent Kiralyoknac, es Feiedelmeknec hadakozoknac, hadaknac gonduiselőinec Imasagi, es mostani időben Capitanoknac Hadnagyoknac, szikseg kik irast nem tudnac es előttee oluastatni. Mert azt mongya S. Daudid Psalm (ismét 7 sorból csak néhány betű olvasható) ues neppel tanachot tartani, es soc neppel hadba menni. de Istent nem kel keserteni, ahoz pedig szeukseg imadsag, biztatas, es nagy uigyazas, es mikeppen minket biztata, az felieul neuzet Daczo Ferencznec Iambor es Istenbe el niugut attia Daczo Pal, mikor hauas el Főldeben, az Nicopoli szanchac Mehmet han, es az Dereztori szandchac, az Dobrosai, az Sinistrai szandchac Michha uaidaua, 60. ezeren reanc iőuenec, kie mind el leptenec uolna minket, az föld nepeuel egyetembe, auagy ugy iartunk uolna mint Mailad iara 1530. eztendeobe, mikoron Moysi Vaidat be-

uiue Hauasely földében, Az Isten az ő szent igeie általa segette minket ackor, mikeppen az Soltar könyben iria Daud, Dabo tibi significationem, ut fugias a facie arcus, Isten az ő iouoltabol bekeuel ki hoza, mert oly eső leon, melynec miatta nē erhetenec el, mely essőbeol tamada nagy chattogas uillamas, es hirtelen nagy ar Viz, ugy annera hogy nagy kart tön, Isten ott is mutata hogy chak ő ueri meg az hadat es eo tartia meg, mint egy nehany helyeken meg talaliac è könyuechkeben, mint tartotta meg az őueit. Vegre az föld nepe reanc tamada, es iuölteltenec, nu laza nu laza, chak mondhatiuc hogy chak az Isten mint (annak előtte emlekezteunc) ueri es tartia meg à hadat, oztán seduli orationes sine hesitatione, mint S. Iacob mongya, Exod. 14. es 17. rezébe. 2. Pau. 20. rez es 2 Paralip. 20 rezebe, az hol Iosaphat kiraly kőniörög monduan, Mi benneunc ninchen anni erő, hogy ellene allhatnanc e sokasagnac, mely reanc rohan, hanem a mi szemeinket chak te read igazittiuc. è fele exemplum-moc talaltatnac è kis kenyuechkeben.«

»Ezt azert az könyuechket Felséged es Nagysagod neue alat akartam ki bochatnó, mert nekē Fe: es Nagy: nagy remen-segem es bizodalnam uagyon: Annac okaert kerē Felse. es Nagy. mint kegielmes Feiedelmemet, hogy ezt az kichin aiāde-kot, Fels. es Nagy. uegye io neuen en tőlem, Es keoniörögoc mint Moises Exod. 2. hogy à hatalmas Istē adgion giőzelmet minden ellēsegiden. Isten tarcha megh Fels. es Nagy. soc ideiglē, az ő ania zent egy hazanac epületire mind penig à szegen kősegnec meg maradasara.

Coronae 1 Septemb.

Felsegednec es Nagisa. alazatos
hiue Zebeni Nireo Ianos.«

Kétségtelennek tartom, hogy az ezen ajánlásban emlegetett Felséged és Nagyságod cím vitte a könyv egykori birtokosát arra a gondolatra, hogy azt Bethlen Gábor választott magyar király korában 1625-ben megjelentnek higgye s minden alap nélkül Molnár Albert egyházi beszédeinek címezze. Pedig ez ajánlásban mind a magyar szavak leírasi módja, mind a tartalom határozottan a XVI. századra, s nem Bethlen Gábor korára vall. Említve van abban a már elhalt Daczó Pál s még élő fia Fe-

rencz, kinél a kiadó e könyvecskét nézetem szerint kéziratban találta, s ki annak kinyomatásához segítséggel járult. Daczó Pál, ki az ajánlás szerint Mailád István 1530-diki oláhországi szerencsétlen hadjárataban szerepelt, még 1556-ben is életben volt.¹⁾ Az elsőnek halála után s II. János király halála előtt, kire vonatkozik a Felséges és Nagyságos cím, tehát 1566—1571 közt, kellett e könyvecskének megjelenni, mely korra »a mostani sok tévelygő idő« kifejezés a legjellemzőbben talál.

Az ajánlás kelt Brassóban, s maga a könyv is Brassóban volt nyomtatva szebeni Nyirő János ottani nyomdász által a Honterféle nyomda betűivel. Szebeni Nyirő Jánost ugyanis mint nyomdászt még 1580-ban is Brassóban találjuk, a hol ez évben nyomtatta ki az erdélyi szász Flechner Gáspár Vita Juliani Apostatae című munkáját, melynek címlapján áll: *Coronae in Officina Joannis Nitrei Cibiniensis.* « Egy pár év múlva azonban, 1583-ban, a brassói nyomdában nem ő, hanem Greus György működik.²⁾ A kérdéses csonka könyv könyvészeti leírása következő: (170 sz.) (Fons Vitae. Az életnek kutfeje . . .) 12.-r. A—V₂ (8 és 4 levelenként) = 118 sztlan levél (ha teljes). — Elül: címlap és ajánlás II. János királyhoz 4 sztlan levél.

Hiányzik belőle: címlap, a szövegből A₁ és 3, I₅ és 8, L₈, P₁ és 8 = összesen 8 levél.

Tartalma: 1. Az életnek kutfeie, melyb. (öl) szarmaznac lelki uigaztalasoc a meg haborittot zomoru ziueknec uigaztala-sara A₁—G₅ (Szent írásbeli helyek gyűjteménye Isten gondviseléséről és jószágáról. 2. Oratio Dominica et aliae praecationes. Az miatianc es egyeb aitato rōuid imadsagoc stb. stb. (G₆—Q₁). 3. Mind a ket testamentumnac egy nehany peldai. Mellyekből nyilván ki tetzic, mely kegyelmesen uigaztalta nagy sokszor meg az Isten az őueit stb. (Q₂—V₂). A V₂ levél alján áll: Finis. E szerint a könyv végül nem csonka.

A könyv tartalma, melyet a Fons Vitae 1589-iki debreczeni kiadás tartalmával mindenben egyezőnek találtam, kétségtelenné

¹⁾ Nagy Iván, Magyarország családai. III. k. 218—219. l.

²⁾ Németh, Memoria Typographiarum Hung. et Trans. Pesthini 1818. 71 l.

teszi, hogy a British Muzeum csonka példánya nem más, mint a Fons Vitae eddig ismeretlen kiadása, melyet hogyan címezhetett bárki is Molnár Albert egyházi beszédeinek, elgondolni sem tudom.

Ezek szerint Szenczi Molnár Albert munkái között az állítólag 1625-ben nyomtatott egyházi beszédekről, mint soha nem létezettekéről, többé szó sem lehet; azok helyett azonban tudomást nyertünk az ismeretlen szerző által irt Fons Vitae című magyar imádságos könyv eddig nem ismert első kiadásáról, mely Sz. Molnár Albert születésénél néhány évvel előbb II. János király korában (1571 előtt) jelent meg, s Szebeni Nyirő János által Brassóban volt nyomtatva. S e könyvet úgy mutathatjuk be, mint a brassói nyomdának, mely a XVI. században számos latin, német, görög és oláh könyvet adott ki, s melynek a XVI. századból eddig egy magyar termékét sem ismertük, magyar nyelvű első nyomtatványát.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR KELETI KÉZIRATAI.

Ismerteti: **Goldziher Ignác.**

A M. Nemzeti Múzeum könyvtára azon megtiszteltetésben részesített, hogy a gyűjteményében levő keleti kéziratok meghatározását reám bizta. Készséggel fogtam feladatomban megoldásához, mivel tanulmányaimmal szorosan összefügg s örvendek, hogy az eredményt e lapok t. olvasóival megismertethetem. Azon időben, mikor e kéziratok a Múzeum könyvtárába kerültek, keleti nyelvtanulmányokkal hazánkban még vajmi kevesen foglalkoztak; nem csuda tehát, ha azok determinációja nagy részben téves és sem a tartalomnak, sem pedig a tudomány mai igényeinek nem felel meg. A hogy Jankovich Miklós vagy más gyűjtő az egyes kéziratot meghatározta, akkép vezette azt be boldogemlékű Mátray Gábor buzgósa a lajstromba, s ily czímet nyert aztán a kézirat a boritéktábláján és a czédula-catalogusban. Így történt azután nagy részben, hogy arabs könyvek törököknek, nyelvtaniak történelmieknak, s költemények korándaraboknak lettek czi-